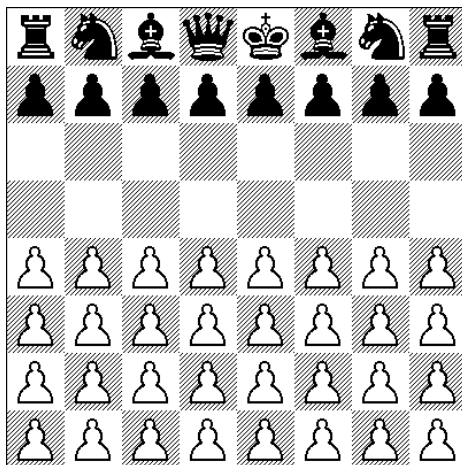

Over de promotie van een pion!

Hans Meijer

Eind jaren tachtig tijdens het Zoetermeers Denksportkampioenschap deed zich de volgende situatie voor. Een witte pion was op een van de borden naar de laatste rij opgerukt. De eigenaar van deze pion kon nog net voordat zijn vlag viel dame roepen, waarna hij de winst claimde. Zijn tegenstander stond immers mat. Henk Noordhoek, wie anders, zat achter de zwarte stukken. Volgens Henk was die pion helemaal geen dame en was er dus geen sprake van mat. De partij moest zijns inziens voortgezet worden ware het niet dat zijn tegenstanders vlag al gevallen was. U bent de wedstrijdleider. Over vijf minuten begint de volgende ronde. Welk besluit neemt u?

Het Lord Dunsany schaakspel

Volgens Wikipedia promoveert in ongeveer 1.5% van de normale schaakpartijen een pion en in 97% betreft het een promotie tot dame. Dit betekent dat u gemiddeld 67 partijen moet spelen voordat u een pion tot dame ziet promoveren. Een minor promotie vereist zo'n 2222 partijen.

Welk besluit heeft u als wedstrijdleider inmiddels genomen? Ik besloot indertijd, om in de geest van het schaakspel, het punt aan Noordhoek's tegenstander te geven. De pion was in mijn ogen in hogere zin een dame die Noordhoek's koning mat zette. Toen ik er thuis de FIDE regels voor het schaakspel, die ik tijdens het toernooi niet bij me had, op nasloeg zag ik dat ik een half punt aan Noordhoek had moeten geven. De pion was geen dame maar Noordhoek had nog slechts een kale koning op het bord staan en daarmee is mat zetten nu eenmaal niet mogelijk.

Recent heeft de FIDE nieuwe regels voorgesteld voor juli 2014 en ik was benieuwd of die beter zijn dan de oude. Dat blijkt inderdaad het geval te zijn. Zo vereenvoudigen ze de promotie, zie de partij aan het einde van dit artikel. Ook voorkomen ze zekere onverkwikkelijke taferelen, zie de Hut link. Maar ze laten nog steeds Noordhoek met remise weggkomen en dat lijkt mij onjuist.

Het artikel waar het omdraait is 7.5a: Als de speler een pion naar de achterste rij heeft gespeeld en de klok heeft ingedrukt, maar de pion niet heeft vervangen door een nieuw stuk, dan is de zet illegaal. De pion moet dan vervangen worden door een dame van de kleur van de pion.

Dit artikel verraste mij aangenaam. Mijn visie dat een pion die rechttop staat een dame kan zijn is eindelijk door de FIDE overgenomen. Toch is artikel 7.5a niet perfect. Fijntjes wees Henk Noordhoek mij erop dat een speler zijn klok in moet drukken om van een gepromoveerde pion een dame te maken. Als de vlag van de speler valt is de pion een pion en geen dame. De FIDE had moeten stellen dat ook als de vlag valt een pion op de achterste rij een dame van de kleur van de pion is. Als deze dame de koning van de opponent mat zet beëindigt dit mat de partij.

In bovenstaande situatie komt alleen promotie tot dame in aanmerking. De drie minor promoties vallen af. Als toren of loper een koning namelijk mat zetten dan doet een dame dit ook. Dit laatste gaat niet op voor een paard. Daarvoor geldt echter dat ik slechts twintig partijen heb kunnen vinden met een paardpromotie als mat zet. Dit impliceert dat de kans dat een speler zijn tegenstander ooit met een onvoltooide paardpromotie mat zet verwaarloosbaar klein is.

Zeven bijzondere dames

Het viel het mij op dat de FIDE regels niets zeggen over hoe een nieuwe dame er uit moet zien. Een kiene schaker kan van huis alvast enkele dames meenemen en een van deze dames op het bord zetten als een van zijn pionnen promoveert, zie de foto. Zelfs een 'omgekeerde toren' die aan de onderkant voorzien is van het dame symbool voldoet. Henk Noordhoek lijkt mij de aangewezen persoon om te onderzoeken hoe tegenstander, arbiter, KNSB en FIDE, ik denk aan onze internationaal arbiter Geurt Gijssen, op zo'n ongewone dame zullen reageren.

We zien, zie artikel 7.5a, dat als een speler een gepromoveerde pion niet door een stuk vervangt en de klok indrukt deze pion een virtuele dame is. Zijn opponent kan de klok stilzetten en de arbiter vragen de pion door een dame te vervangen. Hij is echter niet verplicht dit te doen en er mag gewoon doorgespeeld worden, iets dat in tijdnood niet ongewoon is. Dit houdt in dat er dan een pion op het bord staat, of over het bord heen raast, die een virtuele dame is. In zo'n situatie zou ik zelf sterk de voorkeur geven aan de veel beter herkenbare omgekeerde toren. Het lijkt mij dan ook gewenst dat de FIDE expliciet toestaat dat niet alleen een pion maar ook een gewone omgekeerde toren tijdelijk de rol van de dame op zich mag nemen.

Een alternatief is dat fabrikanten van schaakstukken bij de productie van torens voortaan rekening houden met het gegeven dat omgekeerde torens als gepromoveerde dames gebruikt worden en tijdens het productieproces het dame symbool alvast in de onderkant van elke toren graveren. Het ontbreken van extra dames in het doosje met schaakstukken is dan voor eens en voor altijd elegant opgelost. Het verbaast mij overigens dat niemand kennelijk eerder op dit simpele idee gekomen is. Het zou vele schakers, die in tijdnood een gewone omgekeerde toren op het bord gezet hebben, de nodige ergernis bespaard hebben, zie de Krabbé link.

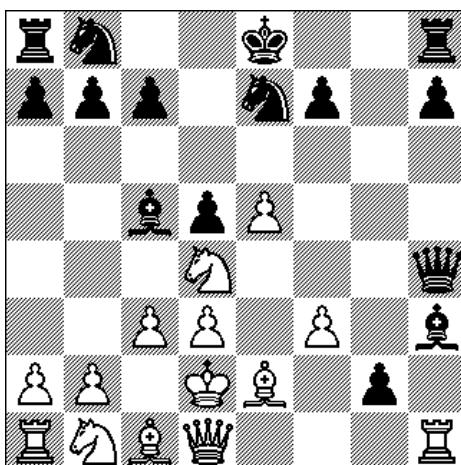
Ook artikel 7.5b is interessant: Na de eerste complete illegale zet van een speler zal de arbiter twee minuten extra tijd aan zijn opponent geven; na de tweede complete illegale zet door dezelfde speler zal de arbiter de partij voor deze speler verloren verklaren. De partij is echter remise als de opponent de speler's koning met geen enkele legale zettenreeks mat kan zetten.

Een kanttekening bij het strafelement. In de wedstrijdpraktijk van alledag zullen arbiters die een onvoltooide promotie zien naar verwachting de klok stilzetten, de pion (of omgekeerde toren) door een dame vervangen en de opponent twee minuten extra tijd geven. Op professioneel niveau lijkt me dit de beste manier van handelen maar ik betwijfel of dit op lager niveau ook het geval is. Veel schakers zullen te goeder trouw zijn als ze een promotie incompleet uitvoeren en ze zullen alsnog een dame op het bord zetten als hen dit gevraagd wordt. Wellicht moeten we het strafelement optioneel maken en alleen dan toepassen als de opponent dit expliciet wenst.

Tot slot een partij en een partijfragment waarin promoties voorkomen. De partij komt uit een simultaanwedstrijd van Jeroen Piket tegen de fine fleur van de SV Promotie in Zoetermeer. Het partijfragment betreft de enige minor promotie die ooit bij mij op het bord uitgevoerd werd.

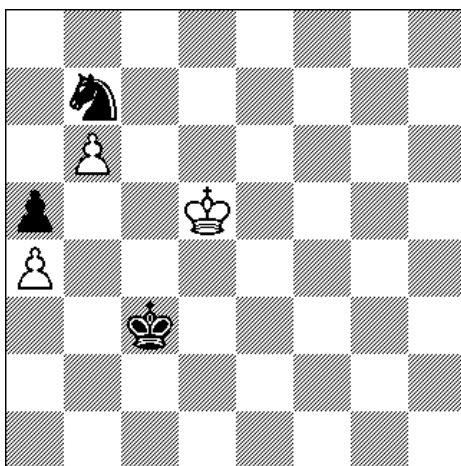
Jeroen Piket – Bernard Bannink, simultaan SV Promotie, Zoetermeer 1987.

1.e4 e5 2.f4 Een experiment. **2...exf4 3.Pf3 d5** De moderne variant. **4.e5?** Volgens 'The King's Gambit' (2013) van John Shaw een zwakke zet. De normale voortzetting is 4.exd5. **4...g5 5.Le2?** De tweede zwakke zet. Jeroen's experiment is totaal mislukt. Zwart staat gewonnen. **5...g4 6.Pd4 Lc5 7.c3 Dh4+ 8.Kf1 Pe7 9.d3 f3 10.gxf3 g3 11.h3 Lxh3+ 12.Ke1 g2+ 13.Kd2**

13...gxh1D De g-pion promoveert! Volgens de nieuwe FIDE regels mag zwart zijn g-pion en de witte toren simpelweg van het bord verwijderen en een zwarte dame op h1 neerzetten. **14.Dxh1 Lxd4 15.cxd4 Pbc6 16.Pc3 0-0-0 17.Kc2 Pxd4+ 18.Kb1 Pxe2 19.Pxe2 Lf5** En nu had Jeroen natuurlijk met **20.Dxh4 Lxd3#** voort moeten zetten. Een kunstzinnig mat! **0-1**

H. Groffen – J.W. Meijer (De Ridder – PTT Telecom), NK Bedrijvenschaak, Sassenheim 1995.

Zwart aan zet. **61...Kb4 62.Kc6 Pc5 63.Kd5 Pa6 64.Kc6 Kxa4 65.b7 Kb4 66.Kb6 Pc5! 67.b8P! a4 68.Pc6+ Kc4 69.Ka5 a3 70.Pb4 Kb3 71.Kb5 Pa6! 0-1**

De promotie van een pion. Zie: [en.wikipedia.org/wiki/Promotion_\(chess\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Promotion_(chess))

De FIDE regels voor het schaakspel. Zie: rules.fide.com

M. Najdorf – H. Ree (Wijk aan Zee, 1971), Johan Hut. Zie: schaaksite.nl/page.php?al=oude-doos-1-najdorf-ree

Een dame is een dame, Tim Krabbé, 08-04-06. Zie: timkr.home.xs4all.nl/admag/omgekeerdetoren.htm

Lord Dunsany, Kevin Spraggett. Zie: kevinspraggettonchess.wordpress.com/2011/01/02/lord-dunsany-chess-player

Met dank aan Henk Noordhoek voor zijn verhelderende bijdragen aan dit artikel.